

Богайчук А.С.,

здобувач ступеня вищої освіти магістра заочної форми навчання юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: професор кафедри правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор **Кучинська Оксана Петрівна**

ПРЕДМЕТ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Одним із найважливіших понять в теорії кримінально-процесуального доказування є предмет доказування.

Питання про предмет доказування – це питання про те, що підлягає доказуванню у кримінальному судочинстві, інакше кажучи, питання про сукупність явищ зовнішнього світу, пізнання яких необхідне для досягнення завдань кримінального судочинства. Від правильного визначення предмета доказування залежить забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду. Як відомо, безпідставне розширення предмета доказування тягне загромождження кримінального провадження фактами й обставинами, що не мають суттєвого значення для його вирішення, затягування строків досудового розслідування й судового розгляду. Обмеження предмета доказування призводить до неповноти та односторонності досудового розслідування та судового розгляду, може призвести до постановлення виправдувального вироку через недоведеність винуватості особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, скасування або зміни судового рішення судом апеляційної інстанції (п. 1 ч. 1 ст. 409, ст. 410 КПК України) тощо. Отже, доказуванню повинні підлягати виключно обставини, що мають значення для вирішення кримінального провадження.

У чинному КПК України ч. 1 ст. 91 містить перелік наступних обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні: 1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); 2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; 3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; 4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають

кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; 5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання.

Не зважаючи на перелік вказаних обставин у кримінально-процесуальному законі, в юридичній літературі висвітлюються різні підходи до визначення поняття, сутності та змісту предмета доказування.

Результати аналізу наукових джерел свідчать про те, що більшістю процесуалістів доказування розуміється як пізнання обставин злочину, проте питання про співвідношення предмета пізнання та предмета доказування у кримінальному провадженні є дискусійним.

Так, І. М. Лузгін розмежує поняття «предмет пізнання» і «предмет доказування» у справі, пояснюючи це тим, що перше поняття є значно ширшим, ніж поняття «предмет доказування». С. М. Стахівський вважає, «що для такого розмежування немає достатніх підстав. Адже будь-яка обставина, яка підлягає пізнанню у кримінальному судочинстві, обов'язково входить до предмета доказування, і навпаки, ті обставини, що входять до предмета доказування, теж обов'язково мають бути пізнані органами досудового розслідування чи судової влади».

В науці кримінального процесуального права та в теорії кримінального процесуального доказування прийнято під предметом доказування розуміти не всі обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні (хоча з точки зору логіки всі без виключення обставини, що обґрунтовуються доказами є предметом доказування), а тільки ті, що визначають кінцеве вирішення кримінального провадження.

Отже, традиційним в кримінально-процесуальній науці є розуміння предмету доказування як кола *обставин*, що підлягають дослідженню та встановленню у кримінальній справі з метою її правильного вирішення (Ю.М. Groshewiy; Артамонова Є.А.). Окремі автори уточнюють, що встановленню підлягають *фактичні обставини* (П.А. Лупинська); обставини, що повинні бути встановлені, є *істотними* для справи (А.С. Кобликов). Низка авторів вважають, що предмет доказування становлять сукупність *фактів і обставин*, що підлягають доказуванню в кримінальній справі (Г. Ф. Горський, Л. Д. Кокорев, П. С. Елькінд).

Л. Т. Ульянова підкреслює, що предмет доказування – це сукупність обставин, що підлягають обов'язковому встановленню в кожній кримінальній справі, незалежно від її специфіки, і які мають правове значення для вирішення справи по суті. Такої точки зору дотримувався С. М. Стахівський.

В. О. Попелюшко під предметом кримінально-процесуального доказування розуміє систему (сукупність) фактів і обставин об'єктивної дійсності, які мають матеріально-правове (кримінально- та цивільно-правове)

і процесуальне (кримінально- та цивільно-процесуальне) значення і є необхідними і достатніми фактичними підставами для вирішення кримінальних справ остаточно і по суті. Проте таке визначення було піддане обґрунтованій, на наш погляд, критиці з боку Є. Г. Коваленко, оскільки необхідність уведення до предмету доказування обставин цивільно-правового та цивільно-процесуального значення, якими, на погляд В. О. Попелюшка, повинні керуватися суб'єкти доказування, при вирішенні кримінальної справи по суті є досить дискусійною.

Як бачимо, зміст предмета доказування визначається по-різному. Розмежовуючи факти й обставини, що підлягають доказуванню, окремі автори виходять із етимологічного значення цих термінів. Так, «факт» розуміється як дійсна, не вигадана подія, дійсне явище; те, що сталося, відбулося насправді; «обставина» – явище, подія, факт і т. ін., що пов'язані з чим-небудь, супроводять або викликають що-небудь, впливають на щось. Зазначені автори обґрунтовано доводять, що факт є об'єктивною дійсністю не залежно від того, чи пізнаний він людиною. Факт є таким і тоді, коли він ще не пізнаний, але повинен бути пізнаним правозастосовними органами, факт залишається таким і після його встановлення. Аналізуючи відповідні положення кримінально-процесуального законодавства, вони доходять висновку, що законодавець має на увазі й факти (наприклад, подію злочину, що мала місце в минулому), і власне обставини (наприклад, ті, що впливають на ступінь й характер відповідальності обвинуваченого). Таким чином, в предмет доказування входять і факти, й обставини.

На наш погляд, вищевказана точка зору є достатньо обґрунтованою та такою, що заслуговує на підтримку. Проте, необхідно зауважити, що оскільки обставина розуміється у тому числі й як факт, що пов'язаний з чим-небудь, супроводить або викликає що-небудь, впливає на щось, то у визначенні поняття «предмет доказування» можна використовувати лише термін «обставини». Таким шляхом пішов законодавець, що у ст. 91 КПК України відносить до обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні й факти, якими є подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, розмір процесуальних витрат, і обставини – мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання.

Отже, під предметом доказування слід розуміти коло обставин, що підлягають встановленню, в порядку передбаченому КПК України.

Нормативне закріплення предмета доказування в ч. 1 ст. 91 КПК України конкретизується в окремих нормах Особливої частини КК України, в окремих видах проваджень (наприклад, у провадженнях щодо неповнолітніх – ст. 485 КПК України, щодо застосування примусових заходів медичного характеру – ст. 505 КПК України тощо), а також у правозастосовній практиці щодо конкретного кримінального провадження.

Монастирська В. Ю.,

аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Для висвітлення питань діяльності адвоката під час кримінального провадження вбачається за доцільне провести аналіз міжнародного законодавства, яке є провідним орієнтиром у професійній діяльності адвокатів. Це зумовлено його домінуючим значенням у системі правового регулювання. Так, основними стандартами, закріпленими в документах, які вже прийнято за основу більшістю провідних країн світу, а Україні ще потрібно й надалі впроваджувати, є, зокрема, визнання суспільством та державою «особливої ролі» адвокатури, її унікальної і універсальної функції в суспільстві як інституту, якому довірено в сучасних демократіях захищати права і свободи людини [1].

Місце адвоката у суспільному житті визначає Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства (прийнятий делегацією дванадцяти країн-учасниць на пленарному засіданні в Страсбурзі у 1988 році). Даний Загальний кодекс містить окрему норму під назвою «Місце адвоката в суспільному житті», у якій передбачено, що у будь-якому правовому суспільстві адвокату відведено особливу роль; його призначення не обмежено сумлінним виконанням свого обов'язку у межах закону. Адвокат має діяти в інтересах права в цілому так само, як і в інтересах тих, чий права і свободи йому довірено захищати; не лише виступати в суді від імені клієнта, а й надавати йому юридичну допомогу у вигляді порад і консультацій» [1]. В цьому зв'язку на адвоката покладається цілий комплекс зобов'язань як юридичного, так і морального характеру.

Свідченням того, що адвокатурі належить чільне місце серед юридичних засобів захисту прав людини є те, що на VIII Конгресі ООН по